

Богатчук С.С.

Вінницький національний аграрний університет

УКРАЇНСЬКА ІСТОРІЯ В ДОСЛІДЖЕННЯХ М.О. МАКСИМОВИЧА

У статті розглядається життєвий і творчий шлях видатного педагога, історика, етнографа, мовознавця, одного з діячів прогресивного руху української інтелігенції ХІХ ст. Михайла Олександровича Максимовича. Здійснюється спроба проаналізувати його статті та наукові праці через призму вивчення історії України. Зазначено, що митець був одним із перших дослідників української історії, основоположником етнографії, фольклористики та інших наук.

Важливою проблемою для вченого стала історія Давньоруської держави. Працюючи над вивченням старовинних літописів, аналізуючи погляди щодо джерел Русі, він доводить її слов'янське походження, звертається до найцікавіших досліджень щодо походження різних слов'янських нарідів, обчислює в хронологічному порядку всі відомі писемні пам'ятки стародавньої художньої літератури, доводячи автохтонність східних слов'ян.

Зазначається, що особливе місце у своїх історичних дослідженнях Максимович приділив темі козацтва і визвольній боротьбі проти Польщі. Він першим в українській історіографії оцінював гетьмана Б. Хмельницького як видатного народного діяча, збираючи народні думи про нього, пісні, слухаючи мелодії сліпців-бандуристів.

Розглядаються твердження Максимовича про те, що козацтво, яке виникло і розвивалося самостійно, не тільки було військовою організацією, а й виконувало багато інших функцій, як зазначав учений, було могутнім щитом від зовнішніх ворогів, від татар.

Зазначається, що М. Максимович, описуючи життя козаків, детально зупинявся на побуті, звичаях та традиціях. Особливо цінними були погляди вченого щодо Запорозької Січі як зародка державності.

У дослідженні наголошується, що найбільш ґрунтовно історик вивчав історію народного руху на Правобережній Україні – Коліївщині.

Зазначено, що вчений зібрав величезну кількість інформації, вивчаючи архівний та археологічний матеріал.

Максимович приділяв максимальну увагу розбудові Київського університету, що забирало багато часу, турбувався про облаштування побуту студентів, скасування тілесних покарання. Домігся, щоб на навчання в університет брали «казеннокоштовних студентів».

У статті наголошується на тому, що наукові дослідження М. Максимовича активізували інтерес українських авторів до української історії, літератури, мови. Низку матеріалів вписано в історію українського духовного розвитку.

Ключові слова: етнограф, мовознавець, педагог, історик, ректор університету.

Постановка проблеми. Максимович був надзвичайно талановитою людиною. Будучи біологом за освітою, митець цікавився питаннями мовознавства, літератури, історії, етнографії, фольклору та археології. Його дослідження є вагомим внеском у розвиток української науки й культури.

Заняття історією, починаючи з київського періоду, стають основними для митця. Історичні погляди вченого пронизують усю його різноманітну діяльність, яка характеризує М. Максимовича як енциклопедиста, етнографа, фольклориста.

М. Максимович свято шанував старовину і добре розумів її значення для історії українського народу. На його думку, без ґрунтов-

ного вивчення народного життя, зокрема його пам'яток, учений не може зробити правильні наукові висновки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Одним із перших, хто аналізував постать М. Максимовича, був С. Пономарьов, про що свідчать бібліографічні матеріали вченого про науковця, його публіцистичні розвідки, а також численні листи до і від ректора університету. Він підготував та надрукував низку статей про М. Максимовича, найбільшу увагу приділивши його науковим поглядам. Учені листувалися, ділилися своїми планами, побутовими проблемами. Цих двох великих українців поєднувала дружба (і в науковому, і в суто людському спілкуванні) [1].

Проаналізувати життєвий та громадсько-політичний шлях Михайла Максимовича можна завдяки науковій праці історика П. Маркова, в якій висвітлено життя й історичні погляди Максимовича, використовуючи велику кількість архівних матеріалів та друкованих джерел, вказано на його значну роль у розвитку історичної науки [2].

У науковій праці історика Н. Бойко, яка впродовж тривалого часу вивчає життя і багатогранну творчість вченого, досліджується процес становлення вітчизняного історичного краєзнавства крізь призму життєвого шляху та наукового доробку видатного вченого Михайла Максимовича [3].

Доктор історичних наук В. Мельниченко, який довгий час перебував на посаді Генерального директора Національного культурного центру України в Москві, зібрав та осмислив матеріали, що розкривають московський період діяльності Михайла Максимовича, Тараса Шевченка, Миколи Гоголя, Осипа Бодяньського. За його авторства з'явилися ґрунтовні дослідження, опубліковані в Москві українською мовою, присвячені великим українцям [4].

Також необхідно зазначити, що джерелом вивчення спадщини Максимовича є його наукові праці, в яких розкривається талант ученого аналізувати історичні події, а також його листування під час майже 30-річного усамітнення у своєму маєтку за станом здоров'я, які розкривають душу, талант митця, його бажання бути активним учасником усіх подій [5; 6; 7; 8].

Історичній спадщині М. Максимовича присвятив своє дослідження вчений-історик М. Томенко, який відзначив його як науковця та українського патріота. Як зазначив учений, «Максимович не лише відрізнявся від тодішніх українських народників, які позаполітично захоплювалися звичаями, мовою та піснями «простих людей», а й мислив та крокував далеко попереду» [9].

На міжнародних та науково-практичних конференціях неодноразово розглядалася роль ученого, історика, етнографа М. Максимовича як фундатора історичної науки [10; 11; 12; 13; 14].

Постановка завдання. Метою статті є дослідження, аналіз та характеристика різних аспектів творчого історичного спадку видатного вченого, першого ректора університету Св. Володимира М.О. Максимовича.

Виклад основного матеріалу. У 1819 р. Михайло Максимович стає студентом філософського факультету (словесний та природничий відділи) Московського університету. Через два

роки переводиться на фізико-математичне відділення, щоб отримати знання з ботаніки. Після завершення навчання (у 1823 р.) залишається працювати в університеті. Певний час працює в Московській рільничій школі, викладаючи ботаніку. Із 1826 р. його призначили завідувати ботанічним садом та гербарієм Московського університету.

У 1827 р. М. Максимович успішно захищає магістерську дисертацію «О системах растительного царства», зміст якої свідчить про велику наукову ерудицію і творчу самостійність молодого вченого.

Ще працюючи в Московському університеті та розпочавши наукову діяльність у галузі природничих наук, учений зацікавився історією рідного краю, продовжив наукове дослідження в гуманітарних науках. У своїй подальшій науковій діяльності звертається до історії та етнографії України, відображаючи у своїх творах стан українознавства.

Так, у 1827 р. в Москві була видана збірка митця «Малороссийские песни», що складалася з дум; історичних, гайдамацьких, побутових, обрядових пісень: жартівливі, гумористичні, печально-меланхолійні, ліричні; жіночі, чоловічі, парубоцькі, чумацькі. До збірки ввійшли також пісні літературного походження. Це була перша праця Максимовича про українську словесність, джерела й шляхи розвитку художньої літератури, до якої ввійшло 127 пісень [10].

У 1830 році Максимович займався видавництвом альманаху «Денница», в якому були надруковані твори О. Пушкіна, Є. Баратинського, М. Погодіна, М. Язикова, Д. Веневітінова, І. Кіреєвського, О. Сомова та інших, що стало свідченням опанування талановитим українцем видавничої справи й розширення його дружніх зв'язків [4, с. 32].

8 листопада 1833 року цар Микола I підтримав подання міністра народної освіти графа С. Уварова та підписав указ про створення університету Святого Володимира в Києві на базі переведеного з Кременця Волинського ліцею для мешканців Київської, Волинської та Подільської губерній.

На початку 1834 року друзі вченого подали клопотання міністру народної освіти графу С. Уварову щодо переведення М. Максимовича до університету Святого Володимира. Сам митець погоджувався на роботу на будь-якій кафедрі, лише б працювати у Києві [3, с. 55].

У травні 1834 р. М. Максимович був призначений професором словесності і деканом першого відділення філософського факультету Київського

університету, а 16 жовтня був затверджений у новому статусі – ректора цього навчального закладу (завдяки клопотанню попечителя фон Брадке). Максимовичу на той час виповнилося лише тридцять років [10].

Особливо насиченою була його діяльність щодо розбудови Київського університету (від навчального процесу до наукової роботи). Багато уваги ректор Максимович приділяв студентам, піклувався про облаштування їхнього побуту, скасування тілесних покарань. Великим успіхом ученого, ректора було те, що він домогся, щоб на навчання в університет брали «казеннокоштных студентів» [11, с. 272].

У зв'язку з хворобою вимушений відмовитися від посади ректора. У 1841 році Міністерство задовольняє прохання Максимовича про звільнення з університету, він оселяється на своїй малій батьківщині, де проживе 32 роки свого наступного життя в скрутні та злидні. Залишивши високий пост, учений одержав можливість зайнятися своєю улюбленою науковою та літературною діяльністю.

Усе більше він цікавився історією України. Ознайомившись зі станом історичної науки в Україні після переїзду до Києва, вчений зазначив, що історичні дослідження перебувають у жахливому стані, тому необхідно багато працювати. Максимович планував і надалі працювати над українським словником, видати нову збірку українських пісень та підготувати українську енциклопедію. Важливою умовою для митця було сприяння розвитку української науки – історії, мовознавства, етнографії, фольклористики та ін.

У 1835 році при Київському навчальному окрузі створено Тимчасовий комітет для дослідження старожитностей, де викладачі університету, зокрема М. Максимович, розпочали наукову роботу щодо вивчення історії й археології України [12, с. 368].

Із 1834 р. Максимович займається суто історичними, етнографічними дослідженнями. Друком виходить друга частина «Пісень», у якій Максимович зібрав вже понад дві з половиною тисячі пісень. Козацькі пісні, що входили до першої з чотирьох частин, мали величезний вплив на формування національної свідомості у 30-х роках XIX ст. Як зазначають дослідники, вона не поступалася навіть «Кобзарю» Т. Шевченка [9].

«Малоросійські пісні» одразу зробили Максимовича провідним українським етнографом і фольклористом у середині XIX ст. Особливо цінував їх М. Гоголь, який став близьким другом

митця. До того ж сам Микола Васильович передав близько 150 зібраних ним українських пісень, що й увійшли до другої збірки «Украинские народные песни» [4, с. 28–29].

Історик переконаний, що українські пісні дають правдиву картину історичного буття народу. Тому він і надалі вивчає усну народну творчість українського народу. Новим дослідженням із цієї теми стала книга «Дні і місяці українського селянина» (1956 р.), у якій учений подав опис народних звичаїв і обрядів протягом календарного року [8, с. 16]. Ця праця і сьогодні не втратила свого пізнавального значення.

Матеріал, зібраний для цієї книги, є надзвичайно важливим, багатограним у вивченні звичаїв, обрядів, традицій українського народу. Максимович у своїй праці намагався подати нові відомості щодо життя та побуту українських селян.

Саме любов до українського народу, його традицій та звичаїв дозволила митцеві наполегливо вивчати історію та духовну культуру рідного краю.

Важливою проблемою для вченого стала історія Давньоруської держави. Максимович, працюючи над вивченням старовинних літописів, аналізуючи ломоносівські погляди щодо слов'янських джерел Русі, у своїй науковій роботі «Откуда идет Русская земля» (1837) доводить її слов'янське походження. Його погляди були діаметрально протилежні Погодинській теорії скандинавського походження Русі. У своїй наступній праці «История древней русской словесности» (1839 р.) він продовжує відстоювати свої позиції щодо спростування норманської теорії походження східних слов'ян і виникнення Київської Русі, а також звертається до найцікавіших досліджень щодо походження різних слов'янських нарідів, аналізує в хронологічному порядку всі відомі писемні пам'ятки стародавньої художньої літератури, доводячи автохтонність східних слов'ян [3, с. 19].

Особливе значення для історичної науки мали погляди М. Максимовича про етнічний склад давньоруської держави. Він відстоював погляди вчених, які критикували концепції про вплив варязьких елементів на все суспільне життя слов'ян. М. Максимович зазначав, що варязькі елементи в слов'янському середовищі, які прослідковуються серед купців, послів, дружинників, склали абсолютну меншість, тому їх вплив на суспільство був незначний. М. Максимович припускав, що дружина (військо) Рюрика не була суто варязькою, а в ній було ще й багато слов'ян.

Зародження найдавнішого духовного життя, на думку Максимовича, високий розвиток народної поезії, письменності, літератури не дозволяє припустити норманську історію Русі.

М. Максимович указував у своїх замітках: якщо і було запрошено варязьких князів, однак це не зробило помітного впливу на суспільне життя Київської Русі. Вони швидко стали слов'янами, інакше не змогли довго очолювати Київську державу. Своїми науковими дослідженнями М. Максимович ще в 30–40-х роках ХІХ ст. визначив високий рівень економічного і культурного розвитку слов'ян, обґрунтував передові ідеї про їх етногенез, про особливості діалектичних особливостей за територіальними зонами. М. Максимович визначав, що Київська Русь за часів князя Володимира набула найвищого розквіту й могутності.

«И нигде так живо не чувствуешь древнего величия Руси, как в Киеве, глядя на его святые храмы и высоты прекрасные. Самое цветущее и славное состояние Киева было от Св. Владимира I до кончины Владимира II Мономаха. В эти великие времена в Киеве процветало наше православие и совершило собою внутреннее преобразование единства Руси» – так Максимович відзначив велич Києва минулого й сьогодення у своїй урочистій промові під час зустрічі міністра в Київському університеті Св. Володимира [6, с. 75].

У листі до О. Бодяньського (1848 р.) вчений розповідає, що займається обробкою пісень: «550 пісень украино-малороссийских, без червонорусских. Пора наконец мне приступить к изданию, к которому обязан и сотнею подписчиков» [5, с. 35].

Багато часу Максимович приділяє перекладу українською мовою. Об'єктом особливої уваги М.О. Максимовича було «Слово о полку Ігоревім». І не випадково. Протягом багатьох десятиріч ХІХ ст. навколо цього видатного історико-літературного твору точилася гаряча дискусія. «Слово» було видане польською, чеською, сербською, французькою і німецькою мовами.

Уперше зі «Словом о полку Ігоревім» М. Максимович знайомиться в 1833 р., прочитавши російський переклад О. Вельтмана. У 1836 році він друкує велику статтю «Пісня о полку Ігоревім», присвятив спеціальну лекцію на цю тему для студентів університету. Першим був переклад російською мовою (1837 р.). Уважуючи, що «Слово о полку Ігоревім» має неопіненне значення для дослідження історії Київської Русі, у 1857 р. переклав його українською мовою [2, с. 79]. Маючи намір видавати руко-

пис у Москві, спочатку переслав цей переклад О. Бодяньському, повідомивши, що працювати над текстом було важко через хворобу. У відповідь О. Бодяньський написав, що цей переклад йому подобається. Методика перекладу Максимовича, його віршована манера, науковість підходу до пояснення слів і контекстів протягом тривалого часу вважалися зразком для перекладачів.

Тривалий час точилася суперечка щодо часу написання цього твору. Максимович зазначав, що «Слово» було написано після 1080 р., а співець був безпосереднім учасником тих подій, який добре знав тодішню Русь.

У 1856 році Максимовичем написано працю «Спор о вещем Бояне», в якій він розкриває історичні образи князів Київської Русі, історію життя Бояна. Вона була надрукована лише в 1898 році в одному з номерів «Киевской старины», присвяченому 25-річчю смерті науковця. М. Максимович планував її віддати до друку в «Русский Вестник», вона знайдена серед інших паперів автора, можливо, зі слів самого митця, «він запізнівся із завершенням цього твору через іншу роботу й хворобу» [14, с. 292].

Поряд із науковою діяльністю М. Максимович займається і видавництвом. Під час закриття університету імені Св. Володимира науковець вирішує створити геніальне видання у Києві «Киевлянин». У 1840 році вийшла перша книга історико-літературного альманаху «Киевлянин» під редакцією М.О. Максимовича [3, с. 63]. Друкувався журнал в університетській типографії. Перша книга альманаху представила твори самого М. Максимовича (100 із 253 сторінок). Свої твори друкували В. Бенедиктов, Ф. Глинка, В. Домбровський. П. Куліш опублікував свої «Малоросійські оповідання». Це були відомі письменники того часу, і публікація їхніх творів піднесла престиж самого альманаху. Учений планував видавати альманах науково-белетристичного характеру, більше зосередитися на історичній тематиці та залучити до його створення всіх відомих літераторів і науковців (переважно з України). Для цієї першої книги, присвяченій історії Києва та України, він написав історичне дослідження «Сказаніє о Колиивщине 1768 года». Та, на жаль, ця стаття не була допущена цензурою до друку. Лише у 1875 р. вона була надрукована в «Русском архиве». У цій статті Максимович доводить, що Коліївщина була вибухом.

У 1841 р. у Києві вийшла друга книга «Киевлянина». Головним автором був М. Максимович.

У збірнику вміщено його історичні розвідки: «Выдубицкий монастырь», «Волинь до XI века», «Памятники Луцкого Крестовоздвиженского Братства», «О стихотворениях Червонорусских», також друкувались вірші В. Домбровського, Г. Квітки-Основ'яненка, П. Куліша, О. Подолинського, О. Хом'якова та інших авторів [2, с. 35].

У 1843 році Максимович повернувся до викладання в університеті на кафедрі російської словесності. Студенти його любили. У своїх лекціях він прищепив їм любов до рідного краю, до української народної творчості. Серед його слухачів були П. Куліш, В. Білозерський, О. Маркович та інші, які пізніше стануть засновниками таємного Кирило-Мефодіївського товариства [14, с. 10].

У 1844 році історик знайомиться з Т. Шевченком. Це знайомство переросло в дружбу, братерство, теплі стосунки на довгі роки. Саме Максимович посприяв отриманню роботи Шевченком у Київській археологічній комісії, в поїздки на Лівобережну Україну [13, с. 285].

У 1849–1950 рр. в «Киевлянин» надруковано досить велике дослідження – стаття «Книжная старина южнорусская», яка викликала зацікавленість читачів. Своєю працею вчений доводив, що перші книжки на Русі з'явилися ще у XI ст., завдячуючи невідомим переписувачам [2, с. 98].

Особливе місце у своїх історичних дослідженнях Максимович приділив темі козацтва і визвольній боротьбі проти Польщі, яку почав вивчати ще у 20-х роках XIX ст., намагаючись розглядати історичні події як природно зумовлені явища, він писав, що козацтво виникло і розвивалося своїм історичним шляхом. На його думку, дві причини зумовили виникнення козацтва, як-от внутрішня і зовнішня. Внутрішня – це незадоволення своїм становищем поневолених Литвою та Польщею, зовнішня – набіги татар. До Максимовича ніхто не робив обґрунтовані висновки про те, що українські землі привласнювалися польською шляхтою за допомогою насильства та грабунку. Панування польської шляхти призвело до того, що українці тисячами покидали свої рідні села.

За висновком Максимовича, козацтво ніколи не було притулком для злодіїв, убивць, воно складалося із селян, які втекли від поміщиків.

Твердження Максимовича про те, що козацтво було не тільки військовою організацією, а ще виконувало багато інших функцій: займалося ремеслом і землеробством, було підтримано М. Костомаровим та іншими істориками.

Як зазначав Максимович, козацтво виникло і розвивалося самостійно. Учений називав його

могутнім щитом від зовнішніх ворогів, від татар. Козаки в мирний час займалися сільським господарством чи ремеслом, його ряди постійно поповнювалися за рахунок простого люду. Описуючи життя козаків, Максимович детально зупинявся на їхньому побуті, звичаях та традиціях, військовий лад їхнього життя, що сформував у цих воїнів риси безстрашності, готовності до будь-яких випробувань. Особливо цінними були погляди вченого щодо Запорозької Січі як зародка державності. Наслідуючи прикладу М. Максимовича, вивчення козацтва продовжили В. Антонович, М. Грушевський та інші.

У середині XIX ст. ніхто з істориків не вивчав так ґрунтовно особистість Петра Сагайдачного. Максимович правильно зазначав, що Петро Сагайдачний після Богдана Хмельницького був найвизначнішою постаттю в історії XVII ст.

Сагайдачний успадкував гетьманську булаву в 1598 році. Максимович зазначав, що Польща була вимушена поважати козаків за мужність перед загрозою турецько-татарських нападів. Необхідно зазначити, що вчений виправдовує Петра Сагайдачного, який пішов війною на Москву не заради себе, а для допомоги королевіччу.

Особливу увагу звертає історик на те, що Сагайдачний боровся проти засилля католицької церкви та надавав істотну допомогу Львівському братству. У 1620 році за його сприяння була відновлена Київська митрополія [6, с. 221–236].

Після битви під Хотиним 1621 року, коли козацькі війська на чолі з Петром Сагайдачним перемогли турків, як зазначає Максимович, польський король прислав до Києва гетьману булаву вартістю в три тисячі талярів, золотий ланцюжок – п'ятсот талярів Сагайдачному, а 4 000 тисяч талярів наказав розділити між усіма порівну. Та гетьман різко відповів королю, що його пани розбіглися та не брали участі в цій битві [8, с. 232].

Історична постать, на думку, Максимовича, є силою, яка може вплинути на перебіг історичних подій. Для вченого саме таким був Богдан Хмельницький, якому в історико-краснознавчій творчості митця відводиться центральне місце. Чимало своїх листів учений присвятив Великому гетьману, особливо він писав М. Костомарову, у творчому доробку якого є велична праця «Богдан Хмельницький» [4, с. 121].

Переможні походи Б. Хмельницького на польську шляхту вчений називав блискучими подвигами українського народу. Він уважав, що перемога козаків над шляхетською Польщею є наслідком відваги і мужності повсталого народу,

боротьба якого підняла всю Україну. Перемоги під Жовтими Водами та Корсунем М. Максимович називав блискучими. До позитивних обставин цього періоду Максимович зараховував політичну слабкість польської держави в цей період.

Зборівська битва та Зборівський мир, на думку митця, є видатним успіхом, що закріпив перемоги Богдана Хмельницького. Хоч селяни майже нічого від нього не дістали, однак Україна мала переваги. Максимович зазначив, що Хмельницький, користуючись перемир'ям, провів організаційні перетворення у війську, посилив полки, склав новий реєстр.

Становище України після поразки під Берестечком значно погіршилося. Білоцерківський договір приніс великі страждання українському народу, бо почали повертатися великі землевласники та ще більше пригноблювати народні маси за участь у національно-визвольній боротьбі [2, с. 198].

Максимович першим в українській історіографії оцінював гетьмана як видатного народного діяча. Він збирав народні думи про гетьмана, пісні, слухав мелодії сліпців-бандуристів. За словами історика, Б. Хмельницький був улюбленим героєм українського літопису. Учений прагнув зробити систематизований аналіз історичної ролі гетьмана, присвятивши йому свою працю «Воспоминание о Богдане Хмельницком», в якій зазначив, що Гетьман мав на меті звільнити малоросійський народ із польської неволі. Із сумом сповіщає автор, що польський воєвода Чарнецький, перебуваючи в Суботіві, наказав викинути з могили кістки Богдана та його сина Тиміша [6, с. 237–244].

Найтяжчим ударом для Максимовича була звістка про смерть Тараса Шевченка. У травні 1862 року він побував на могилі Тараса, був вражений схожістю брата Микити з Тарасом, який нібито піднявся з могили та частує горілкою, про що й написав в листі до О. Бодянського, а також поділився піснюю на честь великого Кобзаря:

Прощай Тарасе, брате милый!
Отсе – в тебе ми побули!
И годовщину крий могилы
Як подобає отбули:
Ми помолились і впились,
Як упивався ти колись.
Хвала, Кобзарє наш єдиний!
Хвала с обох сторон Днипра,
Прощай, любимче Украины,
Прощай, Чернечая гора! [5, с. 61].

Минає час, учений працює, посилаючи свої статті до журналу «Основа», «День», обговорює

через листування головні наукові проблеми, готує доповіді на історико-археологічні з'їзди [3, с. 81].

І в останні роки свого життя Максимович продовжує працювати над дослідженнями про Київ та Південно-Західний край. Так, в одному зі своїх листів він писав, що буде цим займатися доти, доки будуть сили [5, с. 72]. Ось таким і є справжній дослідник.

Вагоме значення мала публікація документів і джерел, якими автор супроводжував окремі свої статті, що надавало їм більшої науковості.

Максимович був одним із перших дослідників «Коліївщини». Ця стаття відкрила нову сторінку в історії України. Максимович, оцінюючи Коліївщину, вважав найбільш достовірними перекази народу, розповіді очевидців. Коліївщина, як зазначав учений, не була простим збігом народу, її метою було визволення Правобережної України від шляхетської Польщі. На думку митця, Коліївщина відображала інтереси величезних мас народу та стала ще одним вибухом у боротьбі проти польського поневолення.

Через два роки після смерті вченого в альманасі «Киевлянин» була надрукована невелика замітка С. Пономарьова з метою вшанування пам'яті про свого наставника. У ній описується пам'ятник М. Максимовичу на Михайловій Горі, який був споруджений на кошти вдови та його численних друзів, прихильників таланту, а також детально описується бібліотека вченого, яка нараховувала на час смерті М. Максимовича 2 000 томів книг, 50 назв журналів, альманахів, збірників тощо [2, с. 2–3].

8 жовтня 1876 року на засіданні Церковно-Археологічного товариства при Київській Духовній Академії заслухано доповідь Генерал-губернатора Київського, Волинського, Подільського князя А.М. Дундукова-Корсакова про необхідність продовження видання збірок творів М. Максимовича. У зв'язку з надзвичайною значущістю наукових праць ученого прийнято постанову про створення комісії у складі кафедрального протоієрея П.Г. Лебединцева (голова комісії), І. Малишевського, В. Антоновича, С. Пономарьова, яка мала спостерігати за друком «Собрания сочинений М.А. Максимовича» [15, с. 3–4].

Висновки. Михайло Максимович (1804–1873) зробив значний внесок не лише в історичні та природознавчі дослідження, а й в українську фольклористику, літературознавство, мовознавство. Він із наполегливістю збирав матеріал про історію народу (у піснях, думках, легенді чи архівних документах).

Наукові дослідження М. Максимовича активізували інтерес українських авторів до української історії, літератури, мови. Низку матеріалів упи-сано в історію українського духовного розвитку.

Багато вчених сучасності вважають М. Макси-мовича патріархом української науки. Його заслу-

жено називають видатним ученим у розвитку духо-вної культури України першої половини ХІХ ст.

Як видатний учений, громадський діяч, педа-гог і просвітитель він був одним із зачинателів боротьби за культурний розвиток українського народу.

Список літератури:

1. Геращенко М., Стронська Н. Життя та діяльність Михайла Максимовича в бібліографічному доробку Степана Пономарьова. *Вісник Книжкової палати*. 2011. № 2. С. 1–3.
2. Марков П.Г. М.О. Максимович – видатний історик ХІХ ст. Київ, 1973. 234 с.
3. Бойко Н.І. М. Максимович – навіки з рідним краєм. Черкаси : Видавець О.Ю. Вовчок, 2004. 248 с.
4. Мельниченко В.Ю. Українська душа Москви. Михайло Максимович. Михайло Щепкін. Осип Бодянский. Микола Гоголь Москва, 2010. 672 с.
5. Максимович О.М. Листи : наукове видання. Київ : Либідь, 1994. 312 с.
6. Максимович О.М. Киев явился градом великим. *Вибрані українознавчі твори*. Київ : Либідь, 2004. 448 с.
7. Максимович О.М. Вибрані твори. Київ : Либідь, 2004. 360 с.
8. Максимович О.М. Дні та місяці українського селянина. Київ : Обереги, 2002. 189 с.
9. Томенко М. Таємниця життя і світогляду Михайла Максимовича URL: <https://novynarnia.com/2019/09/15/tayemnitsya-zhittya-i-svitoglyadu-mihayla-maksimovicha/>
10. Гулак В.М. Творча спадщина М.О. Максимовича (1804–1873) у фонді державної науково-педагогічної бібліотеки імені В.О. Сухомлинського (до 215-річчя від дня народження) URL: <http://lib.iitta.gov.ua/716105/1/%D0%A1%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%8F%20%D0%93%D1%83%D0%BB%D0%B0%D0%BA%20%D0%92.%20%D0%9C.>)
11. Александрович Т. Погляди на усну народну творчість М. Максимовича та Г. Сковороди Матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції «Я син свого народу». *Наукова спадщина Михайла Максимовича (До 200-річчя з дня народження вченого)*. Київ : Просвіта, 2005. 412 с.
12. Штещенко И. М.А. Максимович. К столетию со дня рождения. *Киевская старина*. 1904. Т. 86. С. 346–408
13. Коцур В. М.О. Максимович – великий будівничий історичної науки Матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції «Я син свого народу». *Наукова спадщина Михайла Максимовича (До 200-річчя з дня народження вченого)*. Київ : Просвіта, 2005. 412 с.
14. Киевская старина. 1898. Т. 63. С. 292.
15. Сергієнко Г. Яскрава сторінка визвольного руху : (до 125-річчя Кирило-Мефодіївського т-ва). Київ : Т-во «Знання» Укр. РСР, 1971. 52 с.
16. Максимович Михаил Александрович. Собрание сочинений : [в 3 т.]. Киев : [б.и.], 1876–1880. Т. 2 : Отделы: историко-типографический, археологический и этнографический. Киев : Тип. М. П. Фрица. 1877. VII. 524 с.

Bohatchuk S.S. UKRAINIAN HISTORY IN THE RESEARCHES OF M. MAKSYMOVYCH

The article considers the life and creative path of an outstanding teacher, historian, ethnographer, linguist, one of the figures of the progressive movement of the Ukrainian intelligentsia of the XIX century. Mikhail Alexandrovich Maksimovich. An attempt is made to analyze his articles and scientific works through the prism of studying the history of Ukraine. It is noted that the artist was one of the first researchers of Ukrainian history, the founder of ethnography, folklore and other sciences.

The history of the Old Russian state became an important problem for the scientist. Working on the study of ancient chronicles, analyzing views on the sources of Russia, proves its Slavic origin, turns to the most interesting studies on the origin of various Slavic dialects, calculates in chronological order all known written monuments of ancient fiction, proving the autochthony of the East. Jan

It is noted that Maksymovych gave a special place in his historical research to the theme of the Cossacks and the liberation struggle against Poland. He was the first in Ukrainian historiography to evaluate Hetman V. Khmelnytsky as an outstanding national figure, collecting folk thoughts about him, songs, listening to the melodies of blind bandura players.

Maksymovych's claims that the Cossacks, which arose and developed independently, were not only a military organization, but also performed many other functions, as the scientist noted, were a powerful shield from external enemies, from the Tatars.

It is noted that Maksymovych, describing the life of the Cossacks, dwelled on their way of life, customs and traditions. The scientist's views on the Zaporozhian Sich as the embryo of statehood were especially valuable.

The study notes that the historian most thoroughly studied the history of the people's movement in right-bank Ukraine – Koliivshchyna.

It is noted that the scientist gathered a huge amount of information by studying archival and archaeological material. Maksymovych paid maximum attention to the development of Kyiv University), it took a lot of time, worried about the arrangement of students' lives, the abolition of corporal punishment.

The article emphasizes that M. Maksymovych's scientific researches intensified the interest of Ukrainian authors in Ukrainian history, literature, and language. A number of materials are inscribed in the history of Ukrainian spiritual development.

Key words: *ethnographer, linguist, teacher, historian, rector of the university*